Men heeft hier met twee factoren te doen, die in verschillende verhouding tot elkander kunnen staan. De Dienaar treedt op in kerkelijke functie, en in die kerkelijke functie moet de Heilige Geest hem bezielen. Het hoogste wordt dán bereikt, als het *kerkelijk* karakter van deze functie in volkomen harmonie met deze *geestelijke* werking uitkomt. En omgekeerd hapert er iets, zoo wel wanneer de kerkelijke functie de bezieling van den Heiligen Geest mist, als wanneer de geestelijke werking den band aan de kerk loslaat. In het eerste geval stuit men op doodschen, dorren vormendienst en formalisme, in het tweede op de uitspattingen van willekeur en individualisme.

Daar men nu in Engeland in de 18e eeuw met sterk gedreven formalisme te kampen had, was het natuurlijk, dat de schrijvers van die dagen in Engeland eenzijdig overhelden naar het vrije geestelijk standpunt, en dat ten slotte alle liturgische vorm door de Engelsche en Schotsche Presbyterianen in den ban werd gedaan. En daar nu in de 18e eeuw vertaalde werken van Engelsche en Schotsche Presbyterianen hier de voornaamste lectuur van het vrome volk werden, is het volkomen verklaarbaar, dat men ook ten onzent in gelijke eenzijdigheid verviel, en dat ook hier ten slotte alle liturgische vastigheid teloor ging.

Wie het nu wel met onze kerken meent, zal er op bedacht zijn, den al te wild geworden stroom weer eenigszins in te dijken, maar hij zal 't doen met het uiterste der voorzichtigheid, kalm overtuigend, en rustig aanwerkend. Want zet men te sterk door, dan is het niet tegen te houden, dat er terstond weer reactie opkomt, en dat men, insteé van te vorderen, weer achteruitraakt.

Vergeet niet, dat het *kerkelijk* karakter van de heilige handelingen de groote menigte altoos minder toespreekt dan de *geestelijke* bezieling, en dat het voor haar zoo moeielijk is, om waarlijk te verstaan, dat de heilige werkingen van den Heiligen Geest steeds van den Zoon uitgaan, en daarom haar band aan het Lichaam van Christus nooit verloochenen mogen.

Met rustigen tred bezadigd voortgaan, is het meest doeltreffend middel om den kerkontbindenden factor van het te ver gedreven individualisme in den Dienst tegen te gaan. Een goed geregelden Liturgischen gang van zaken krijgen we de eerste decennien toch niet. Nog jarenlang zal de fout van het verleden nawerken. En de aard van ons Nederlandsche volk zal teweeg brengen, dat toch altoos de geestelijke factor eenigszins blijft overhellen.

Ook onze studie over Eeredienst stelt zich in het minst niet voor, in den bestaanden toestand terstond zichtbare verbetering te brengen. Ook wij werken op tijd. En al wat we ons voor het oogenblik voorstellen is, van lieverlede het oog voor het belang, dat hier op 't spel staat, te openen, en langzaam-aan de ontvankelijke geesten te overtuigen.

Mede daarom legden we er nadruk op, dat de Liturgie altoos doorgaat, ook onder den eigenlijken Dienst des Woords, en geheel onverschillig, of de orde door de kerken zelve geregeld is of aan den Prediker ter eigen regeling is overgelaten.

Dit versta men niet mis.

We bedoelen niet, dat de prediker op eigen hand ooit een Liturgische orde zou kunnen vaststellen, welke ook anderen, die in zijn gemeente optreden, zou kunnen binden. Zulk een band zou alleen de kerkeraad kunnen aanleggen, en eerbied voor de bestaande usantien kan zedelijk binden, ook waar de kerkeraad zich onthoudt. Wie voor een enkele maal den dienst waarneemt in een andere plaats, zal zich uit kieschheid van zelf schikken in de bestaande orde van zaken, ook waar geen macht hem bindt.

Maar dit bedoelen we, dat ook de prediker, die vrijheid behield om zelf den gang van den Dienst te regelen, onder de verplichting blijft staan, om aan deze regeling een Liturgisch karakter te geven. Of is ook dit nog niet duidelijk, laat het dan zóó gezegd zijn: Ook als de prediker het zelf kan inrichten gelijk hij wil, is hij nochtans van Godswege gehouden en gebonden, om niet willekeurig te werk te gaan, maar zich er rekenschap van te geven, waarom hij hetgeen hij doet, zóó en niet anders doet.

Hij mag niet naar den inval van het oogenblik handelen, maar moet handelen met bewustheid. Te zeggen: „ik denk er zóó over, ik vind het zóó beter, en daarom doe ik zóó", beteekent niets, tenzij men als wetenschappelijk en geestelijk man het althans voor zichzelven duidelijk heeft gemaakt *waarom* men zoo oordeelt.

Geen enkele vraag toch doet zich op dit gebied voor, of over die vraag is herhaaldelijk nagedacht, geredetwist en conclusie genomen. Redenen vóór en tegen hebben tegenover elkander gestaan. Aan de ervaring is elke manier getoetst. Tot beginselen zijn al deze vraagstukken herleid, en ten slotte zijn de deskundigen in onderscheidene wegen uiteengegaan, en hebben de kerken in verschillenden geest geoordeeld.

Is dus de prediker een man van ernst, een man van wetenschappelijke vorming en van geestelijken zin, dan zal en kan hij nooit zeggen: „Met al dat vroeger verhandelde laat ik mij niet in; daar doe ik geen onderzoek naar; daar houd ik mij niet mee op. Mij staat het nu eenmaal zoo het beste aan, en daarom doe ik het zoo"; maar dan zal hij het voor en tegen én historisch onderzoeken én aan de beginselen toetsen, en alzoo tot zijn beslissing komen.

Maar dan gevoelt men ook, dat het voor een predikant volstrekt zoo gemakkelijk niet is, als de kerken hem vrijlaten. Voorzoover zij hem den Liturgischen regel voorschrijven, is hij van verder onderzoek ontslagen, en komt hij niet voor pijnlijke beslissingen te staan. Maar voorzoover de kerken hem geheel vrijlaten, d. i. hem opdragen voor zichzelf den goeden regel te zoeken, en daarnaar te handelen, wordt al de moeite op hem gelegd, en zal hij, zoo hij man van ernst is, tot zeer diepgaand onderzoek geroepen worden. Tal van netelige quaesties zal hij zelf hebben uit te maken, en bij elke keuze die hij doet, zal de verantwoordelijkheid voor die keuze op hem alleen rusten.

Dit nu schept daarom te moeilijker toestanden, omdat hij, die voor het eerst als Dienaar des Woords optreedt, gemeenlijk jong van jaren, geen man van ondervinding is, en toch den eersten keer den besten al aanstonds tal van quaesties moet uitmaken. Gevolg is, dat hij in zijn verlegenheid gemeenlijk bij den kerkeraad informeeren zal, welke gewoonte dusver gevolgd werd, en alzoo tamelijk onnadenkend alvast veel moeilijke knoopen doorhakt. Eenmaal zoo gewend, zal hij dan allicht blijven volharden in de tamelijk onnadenkend gedane keuze, want verandering laat zich zoo moeilijk rechtvaardigen, daar ze het rustig gevoel van de Gemeente stoort. En meest ontstaat de mogelijkheid, om tot een zelfbewuste regeling te geraken, dan eerst, als men, van standplaats verwisselend, weer voor de eerste maal in een andere gemeente optreedt.

We laten daarom de invoering van een nauwkeuriger vastgestelde kerkelijke Liturgie aan de toekomst over. Daaraan is voorshands zoo goed als niets te doen. Slechts hier en daar zal een kerkeraad eenig begin kunnen maken. Maar wat we nu reeds bedingen, is de heel andere eisch, dat de predikers, voor zoover ze dan zelf regelen en ordenen en hun eigen weg gaan, daarbij niet in het wild schermen, willekeurig te werk gaan, en naar den inval van het oogenblik handelen, maar dat ze dan voor zichzelf, na degelijk wetenschappelijk onderzoek, in stillen ernst voor God zullen uitmaken, wat eisch der beginselen is; wat het meest de stichting der gemeente bevordert, en wat door den gang van den Dienst wordt aanbevolen.

Hetzij de kerken regelen, hetzij dat de prediker zelf regelt, altoos moet de gang van den Dienst liturgisch doorgedacht zijn, en altijd moet de prediker er rekenschap van kunnen geven, waarom hij zóó koos, en waarom niet anders. En deze eisch nu moet volstrekt niet alleen gesteld voor de bediening van de Heilige Sacramenten, maar die eisch gaat even stellig bij den Dienst des Woords in engeren zin door. Ook hierbij doen zich allerlei vragen voor, die door den één zus en door den ander zóó worden beantwoord, maar waarin nooit een keuze mag gedaan worden op goed geluk af, naar het gevalt of uitkomt.

Het is uit dien hoofde, dat we in onze studie over den Eeredienst ook den Dienst des Woords er sprake brengen, en wel allereerst om de vraag te beantwoorden, welke de verhouding moet zijn tusschen de twee deelen van dezen dienst, het ééne bestaande in de *Voorlezing* van het Woord, en het andere in de *Prediking* van het Woord.

Deze twee deelen zijn thans meest geheel uiteengerukt. Bijna niemand gevoelt nu, dat ze bijeen hooren. En daarom is het vóór alle dingen noodzakelijk, dat het besef weer doordringt, dat de *praelectuur* en de *predicatie* van het Woord een eigen beteekenis hebben, en toch in onderling verband staan.

Uit de Pers.

Schoon, waar en aangrijpend ernstig is wat Prof. Bavinck in de *Bazuin* over Couperus jongste vinding schrijft:

Langs lijnen van geleidelijkheid is de nieuwe naam, dien Louis Couperus onlangs in zijn Gids roman uitvond voor wat beter en juister *het hellend vlak der zonde* heeten zou.

Maar zonde is een ouderwetsch begrip, waarvoor in de moderne litteratuur geen plaats meer is. Voor haar bestaat er geen objectieve wet, wier gezag volstrekt is en algemeen; geen recht, dat boven wereld en menschheid gaat; geen plichtbesef, dat in de conscientie bindt; geen zonde, die schuld is en straf eischt; geen zedelijkheid en geen godsdienst anders dan als producten van menschelijke, subjectieve ontwikkeling.

Moraal en religie, ze zijn wel goed op haar tijd. Zij zijn nuttig voor de onontwikkelden en onbeschaafden, die er behoefte aan hebben. Maar ze zijn eene quaestie van smaak. Indien ik er behoefte aan had, zegt een der personen in den genoemden roman, zou ik den Roomsch-Katholieken godsdienst verkiezen boven den Hervormden.

Maar de »intellectueelen" hebben er geen behoefte meer aan. Zij zijn eraan ontwassen en beschouwen ze thans uit de verte zonder persoonlijk belang. Zij staan er buiten, zij staan er objectief tegenover, leggen alleen nog een aesthetischen maatstaf aan en beoordeelen en schatten ze naar de mooie en diepe impressie, welke zij maken op het voor het schoone gevoelig gemoed.

Deze hoogen van geest toch, die de aristocraten, de uitverkorenen, de raliggesprokenen der moderne wereld zijn, zij leven uitsluitend voor het schoone en voor de kunst, en storen zich daarbij aan geen wet of zede, aan geen conventie of moraal, aan geen sociale en klein maatschappelijke ideeën. Uit de hoogte zien zij, als een soort goden, met minachting op de anderen, op de menigte, op de wereld terneer. Want terwijl dezen wroeten in het stof is voor hen het mooie dat wat emotie wekt en passsie kweekt, de waardige inhoud, de eenige troost, de uitsluitende zaligheid van het leven.

Naar dit hooge geluk worden zij heengedreven door hun eigen aanleg en aard. Ieder mensch toch heeft zijn eigen levenslijn. Er is geen gemeenschappelijke weg, die allen voorgeschreven is; geen pad, dat allen zonder onderscheid te bewandelen hebben. Ieder volge zijn eigen lijn, onbekommerd om die van anderen, welke de zijne kruisen; elk late zich drijven op den stroom, die door zijn eigen leven gevormd wordt. O hoe vaak, zoo wordt ons gezegd, als een mensch zich maar gaan liet als een bloem, als een vogel, als een wolk, als een ster: hoe vaak zou hij dan zijn geluk en zijn leven wel vinden, zooals de bloem en de vogel ze vonden, zooals de wolk wegdreef in de zon, en de ster haar hemelbaan volgde.

Naar dien regel loopt het leven der hoofdpersonen in dezen roman voort. Geleidelijk gleden zij langs de lijn van hun leven, zonder veel te willen, zonder veel te strijden, zelfs zonder veel te denken en zonder veel te voelen. Geleidelijk gleden zij langs den purperen rand van hun leven; hand in hand liepen zij op hun tot één gesmolten lijnen, gedachteloos aan de wetten en ideeën der menschen in fiere hoogheid levend naar hun eigen wet en in geen andere wereld verkeerend dan in die van hun eigen sfeer.

Wat zou dit hooge leven der kunst zich dan ook storen aan het bekrompen oordeel der menschen, aan de enghartige kleinsteedsche opinie van het publiek, aan wat door velen in onkunde gehouden wordt voor eene Goddelijke en eeuwige wet!

Als een jonge man en eene jonge vrouw saam stemmen in deze vereering van het schoone, in deze toewijding aan de kunst, waarom zouden zij dan niet samenleven en, onverschillig voor de beoordeeling der menschen, in volle onafhankelijkheid en vrijheid de lijn volgen van hun eigen leven? Waarom zouden zij, schoon ongetrouwd naar de willekeurige burgerlijke wet, niet als getrouwden samen kunnen wonen? Waarom zouden zij het huwelijk dat »vies" is, verkiezen boven de passie, die mooi is en boven alle sleur en gewoonte verheven?

Er behoort eene groote mate van dichterlijke phantasie toe, om zulk een leven van twee jonge kunstenaars, indien het uit zedelijk oogpunt al geoorloofd ware, op den duur mogelijk te achten. Want er is naar waarheid gezegd, dat op den kunstberg de lucht wel hoog en droog, maar de bodem onvruchtbaar is.

Feitelijk wordt het dan ook in den roman van Couperus ieder oogenblik gestoord door armoede en honger, en eindelijk geheel verbroken door de gewelddige inval der zinnelijkheid, door de lijn van het vleesch, die de lijn van het kunstleven kruist door de onafwendbare noodzakelijkheid door de noodlottige almacht van den dwang van het leven, waartegen de eigen wil niets vermag. In de bedwelming der zinnelijkheid verzinkt de droom van het leven der kunst.

Inderdaad is de aesthetische levens- en wereldbeschouwing tegen de macht van stofvergoding en vleeschendienst niet bestand. De ziel die geen anderen inhoud heeft dan de passie voor het schoone, wordt onverbiddelijk neergetrokken door de krachtige, brutale zinnelijkheid; het zware, zwarte stof der materieele wereld verhindert haar, om op de vleugelen der kunst te varen naar omhoog.

Geleidelijk, langs lijnen van geleidelijkheid, gaat het dan van eene ideale hoogte die misschien zelve nog een droom en illusie was, naar de lage sferen van vleesch en bloed. Eene astille kracht," eene geheimzinnige kracht, een onbewuste onbegrepen drang van het bloed, die onder de oppervlakte in stilte broeit, maar eens onfeilbaar zeker tot uitbarsting komt, stuwt rusteloos voort.

En nergens is er eene kracht meer te vinden die tegenhoudt; nergens een houvast, waaraan men zich opbeuren kan. Menschen worden speelballen van het noodlot, spelingen van het toeval, golven op den oceaan van het zijn. Gedachteloos, willoos, doelloos glijden zij langs de lijn van hun leven. Zij leven niet, maar worden geleefd.

Niet in alle werken der nieuwe kunst treedt deze intieme gedachte even duidelijk aan het licht. Maar over het algemeen mag er toch van gezegd, dat ze in den dienst van het dogma der evolutie staan. Het is de leer van het pantheïsme, van het ééne, absolute zijn, van den blinden, redeloozen wil van de onafwendbare noodzakelijkheid die aan de kunst in haar modernste uitingen ten grondslag ligt.

Daarom gaat er van deze kunst, hoe schoon zij ook menigmaal in den vorm moge wezen, een benauwende, beangstigende invloed uit. Ze is door een drukkenden, zwoelen dampkring omgeven. Het is geen kunst, die opheft en bezielt, die kracht en lust tot den bangen strijd van het leven schenkt.

Integendeel, zij is er gansch onverschillig voor, of zij de verbeelding bezoedelt, den wil verlamt, de geestdrift bluscht, den levensmoed knakt, de eerbaarheid kwetst, den vrede en de vreugde in huwelijk en huiselijk leven vergalt, de grondslagen van staat en maatschappij ondermijnt, het kostelijkste wat in een menschenziel wonen kan doodt, n. l. geloof en liefde en kracht — onder de leuze: de kunst om de kunst, acht zij menigmaal alles geoorloofd.

Menigmaal komt zij er toe, om in den heiligen naam der kunst verraad te plegen aan de heiligste goederen der menschheid.

Het kan niet anders. Er is ook wel een ziel-schoon, een geestelijke schoonheid, een bekoring in het ongeziene; maar voor die hoogere schoonheid gaat het kunstoog onzer hedendaagsche aesthetici al meer dicht. Ze kennen het wezensschoon niet, ze verliezen zich in het vormenschoon, en dat zuigt hen naar beneden.

Officieele Berichten.

Classis Haarlem.

Rectificatie.

Op den zendingsdag te Haarlem te houden op 10 October, zal, wegens verhindering, *niet* de zendeling leeraar W. Pos, maar *Ds. Dijkstra* van Smilde optreden.

Namens de Classis:
H. Hangelbroek, *Scriba.*

Vijfhuizen, 24 Sept. 1900.

Verslag van de Centrale Pastorale Conferentie.

Na het verslag van den Secretaris bekwam Ds. A. Doorn van Franeker het woord en hield een referaat over: *„Het hooge belang der exegese voor de bediening des Woords,"* waarvan de hoofdinhoud hier volgt.

Op het hooge belang van de Bediening des Woords wordt allereerst door referent de aandacht gevestigd. „Jezus zelf" zoo spreekt hij, „is de hoogste Profeet en Leeraar, en zijn profetisch ambt zet Hij nog steeds door de bediening des Woords in het midden der gemeente voort. Hij heeft daartoe gegeven sommigen tot apostelen, sommigen tot profeten, sommigen tot evangelisten, en sommigen tot herders en leeraars. De herders en leeraars, hier de Dienaren des Woords, zijn de instrumenten des Heiligen Geestes, door wie Hij zijn Woord tot de gemeente brengt. En gelijk de Heere tegenover Satan stond met het: „Daar staat geschreven", en de Godsmannen van den ouden dag kwamen met een „zoo waarachtig als de Heere leeft," zoo hebben ook zij te staan en te komen met de autoriteit der Heilige Schrift, de Heere zelf door hen sprekende voor zoover en zoo menigmaal zij ook het Woord Gods brengen. Het licht van dat Woord hebben zij voorts te laten schijnen op elk terrein van het gebied, dat ter hunner bearbeiding voor hen ligt.

De vraag: „Wat zegt de Heilige Schrift?" is dan ook met het oog op de bediening des Woords in het midden van de vergaderde gemeente van Christus een vraag van het hoogste gewicht. Het antwoord op die vraag is eensdeels zeer gemakkelijk, want het Woord des Heeren is eene lamp voor den voet, waarom wij leeren de perspicuitas scripturae, de „duidelijkheid der Heilige Schrift." Aan de andere zijde is de beantwoording dier vraag moeilijk met het oog op de diepten, die in 's Heeren Woord liggen verscholen. Met het oog op die moeilijkheid leeren de Roomschen, dat de kerk het orgaan is, waardoor de Heilige Geest zijn Woord uitlegt. Wel aanvaarden de Gereformeerden de potestas doctrinae van de kerk, maar niet in dien zin, dat de persoonlijke vrijheid van den exegeet aan banden worde gelegd. De Exegese moet door grammatischen historischen arbeid den juisten zin van het geschrevene weergeven, lettende op de analogia scripturae. Zij moet niet alleen naspeuren wat de schrijver dacht bij het schrijven, maar ook den verborgen zin der Schriften vatten. Zij bewaart voor eenzijdigheid, zoodat men niet eenzijdig redeneert van uit het organisch verband der Schriften zonder een oog te hebben voor de afzonderlijke uitspraken, en evenmin het tegenovergestelde doet; zij bewaart voor mysticisme en scholasticisme, voor willekeur en valsch vernuft. Analytisch synthetisch opgevat is zij van hoog belang voor de Homiletiek, voor de eenheid in de preek, waarborgt altoosdurende frischheid en zal als exegesis popularis de prediking niet doen ontaarden in een dor betoog.

Dit nauwe verband tusschen exegese en gezonde prediking wordt door de geschiedenis geleerd. Let op den homiletischen arbeid van Chrysostomus en Augustinus. Inzicht in de Schrift was voor hen een vereischte voor de predikinig, wat ook in het werk de doctrina christiana van den laatstgenoemden kerkvader duidelijk uitkomt.

De predikatie in de middeleeuwen werd hol en leeg doordat de exegese haren winterslaap inging. Luther pakt het hart van den tekst, hoewel formeele eenheid bij hem gemist wordt. Hij is exegeet en geheele stukken uit zijne kerkpostillen zijn als commentaren gebruikt. Calvijn was de „orateur exegete" en oefende machtigen invloed uit door de bediening van het Woord. Ook in ons vaderland was men niet blind voor het hooge belang der exegese. Dit komt duidelijk uit in de Wezelsche artikelen en in verschillende predikaties, die het licht zagen. Maar toen de theorie van Semler ingang vond werd het Woord niet meer bediend.

Het hoog belang der Exegese dringt tot zelfstandigheid in het gebruik der commentaren, tot bestudeering van die vakken, die de bibliologische groep vormen, tot studie der talen, vooral ook van den nieuwen inhoud van het Nieuw Testamentisch Grieksch. Een goed exegeet moet op de hoogte zijn met de geschiedenis des Bijbels. De H. S. is eene historische verschijning. Er moet ook gelet op het eigenaardig karakter der boeken.

Huldigt men hetzij de ideële, hetzij de coccejaansche opvatting der profetie, zoo komt men tot gansch andere resultaten, dan wanneer men een profetie verklaart naar de eischen, die zij zelve stelt.

Zoo ook, wanneer men de zeit-, end- of reichsgeschichtliche exegese eenzijdig toepast op het boek der openbaring, verarmt de bediening des Woords.

Strengelijk moet ook de eenheid tusschen Oud en Nieuw Verbond gehandhaafd, opdat de preek aan talmudische verklaring zij gespeend. Ook moet gelet op de bepaalde vormen en verschijningen, waaronder het leven zich vertoonde bij het Israëlitische volk.

Bovenal is het noodig een open oog te hebben voor Hem, die het Middelpunt der Schriften is.

„Was het oog niet zonverwant,
„Het zou haar licht niet kunnen vatten."

Na het uitspreken van dit referaat, dat met de meeste aandacht werd gevolgd, ontvangt Ds. Doorn bij monde van den Voorz. een woord van welverdienden dank.

Tot debat of tot het stellen van vragen wordt nu gelegenheid gegeven.

Ds. Kramer van Stroobos maakt daarvan aanstonds gebruik, en zijne ingenomenheid met het het gesprokene betuigende, richt hij tot referent de vraag:

1. Hoe men handelen moet als onze dogmatiek in botsing komt met onze exegese? en
2. Wat de exegeet te doen heeft, als het blijkt, dat de algemeen vaststaande vertaling niet de juiste is?

Ds Wolsink vraagt hierbij, of wij in onze exegese niet te veel aan de belijdenis zijn gebonden.

Ds. Doorn antwoordt, dat ongetwijfeld een zeer gewichtig punt door Ds. Kramer wordt ter sprake gebracht. Wij hebben, zegt hij, onze dogmatiek op te bouwen uit de exegese van afzonderlijke Schriftuurplaatsen, en bij dien arbeid vooral op het organisch verband te letten. Komt onze dogmatiek echter in botsing met onze exegese, dan hebben wij te vragen of onze dogmatiek wel bestaanbaar is met de H. Schrift. Wij moeten daartoe intusschen niet gemakkelijk overgaan, en vooral niet om wat wij in botsing met onze exegese achten aanstonds als zoodanig te leeren. Liever zou hij wachten, nanwkeuriger onderzoeken, naar meerder licht uitzien. Niet onmogelijk blijkt dan in overeenstemming te zijn, wat men eerst achtte met de Schrift, of met zijne dogmatiek, op de Schrift gegrond en uit de Schrift geput, niet overeen te komen.

Blijkt het voorts, dat de algemeen vaststaande vertaling niet de juiste is, dan moet de exegese dienstbaar zijn om het dogma te zuiveren, dat uit die onjuiste vertaling werd opgebouwd.

Ook behoeft de belijdenis ons niet te binden. Zoodra blijkt, dat onze belijdenis met de rechte exegese der Schrift in botsing komt, hebben wij den kerkelijken weg te bewandelen om tegen die belijdenis ons bezwaar in te dienen.

Ds. Kramer komt nogmaals terug op het verschil, dat er tusschen de eene en de andere vertaling des Bijbels bestaat. Hij oordeelt, dat wij allen één vertaling moeten hebben en dat de kerk geroepen is ons een betere vertaling te geven dan die wij nu hebben. De tijd is wellicht voor zulk een arbeid nog niet rijp; er moet meer eenheid komen. Indien we echter niet vertragen, maar volhoudend arbeiden, zal de kerk ook tot dien arbeid kunnen overgaan.

Ds. Plet vraagt: moet men in de exegese niet denzelfden weg bewandelen in betrekking tot de belijdenis, als men dien bewandelt in betrekking tot de dogmatiek? met welke vraag Ds. Brummelkamp instemt, en die in bevestigenden zin door referent wordt beantwoord.

Ds. Ploos van Amstel geeft in bedenking, of de vraag tot oplossing is gekomen, wat de exegeet moet doen, wanneer hij met de aangenomen vertaling in strijd komt?

Referent antwoordt, dat de vertaling niet onfeilbaar is en het daarom geoorloofd is van de vertaling af te gaan.

Leidt dit niet, wordt er weder gevraagd, tot groote willekeur van de predikanten?

Geantwoord wordt: de taalstudie gaat vooruit en door het licht dier studie weten we nu meer dan voor 300 jaren. Mogelijk verschil kunnen en mogen we niet ontwijken.

Ds. Scheps acht het niet raadzaam een tekst te gebruiken, waarvan twee of drie verschillende vertalingen gegeven worden.

Referent zegt: wanneer wij kunnen zeggen, wat de juiste is, waarom dan niet? Een vertaling, die voor allen bindend is, kan moeielijk gegeven worden.

Ds. N. Diemer vraagt nog: Welk gezag heeft men ten aanzien van de verschillende vertalingen te volgen?

De Voorz. antwoordt: In het laatstbedoeld geval is het zeker het best zich te houden aan de Staten-vertaling. Die vertaling is wel niet evenzeer als onze belijdenis met kerkelijk gezag bekleed, maar toch door de kerk ons gegeven, en zoolang de kerk ons geen andere geeft, hebben wij ons aan die vertaling te houden. Ook beveelt ze zichzelve in vergelijking met andere aan. Evenwel ook hier kan worden aangewezen, dat we met een werk te doen hebben dat voor verbetering vatbaar is, hoe uitnemend de mannen ook waren, aan wie we het hebben te danken.

In den Staten-Bijbel zelven wordt in de Kantteekeningen bij tal van teksten ook een andere vertaling opgegeven; b.v. bij *Joh.* 14:1 „gijlieten gelooft in God, gelooft ook in Mij", voegen zij nog drie andere vertalingen. Gedurig leest gij een meer letterlijke vertaling aangeduid met het voorafgaande: [*Hebr.* of *Gr.* Hier en daar is de inlassching ontegensprekelijk onjuist, b.v. 1 *Cor.* 1:28 „en hetgeen niet is, opdat Hij hetgeen (yet) is te niete zoude maken", waardoor de tegenstelling *niet* zijn en *zijn* onkenbaar wordt; die invoeging heeft dan ook vele uitgevers van den Bijbel verlokt om *niet* te veranderen in *niets*. Dat *„niet"* hier een subjectieve ontkenning is, komt ook niet uit in de vertaling, maar wordt terecht in de Kantteekening aangeduid. In *Openb.* 22:2 is door *heidenen* vertaald hetzelfde woord, dat in 21:24 en 26 door *volkeren* vertaald is, hoewel de Kantt. op den eerstgenoemden tekst terugwijst naar de laatstgenoemde. Door die vertaling „heidenen" wordt de uitlegging van Op. 22:2 nog moeilijker dan ze toch reeds is. En zóó zijn er meer.

Wanneer nu het minjuiste óf onjuiste van eene vertaling gansch duidelijk is, waarom zou dan de dienaar des Woords niet een andere vertaling mogen volgen, met aanwijzing van de gronden die hij daarvoor meent te hebben? Dit zal echter steeds met groote voorzichtigheid, bescheidenheid en openheid moeten gedaan worden, en het kan en mag slechts de vrucht zijn van grondige studie en nauwlettend overwegen. Indien de dienaar in alles toont het vertrouwen der Gemeente waardig te zijn, zal de Gemeente daardoor niet worden geschokt; en tot nadere toelichting en verantwoording zij men steeds ten volle bereid.

Voorts wijst hij er op, dat wel moet worden onderscheiden, of de afwijking van ons exegetisch resultaat de Schrift geldt, óf de belijdenis, óf de dogmatiek. Is ons resultaat in strijd met de doorgaande leer of met afzonderlijke duidelijke uitspraken der Schrift, dan is het daardoor vanzelf veroordeeld, want de Schrift kan niet in het allergeringste met zich zelve strijden. Is het in strijd met eenig stuk der belijdenis, dan hebben wij ons veelmalen te bedenken, en opnieuw te onderzoeken, eer wij onze exegese voor de juiste houden; omdat in de belijdenis de Kerk haar geloof uitspreekt, als vrucht van de verlichting des Heiligen Geestes in de voorgaande eeuwen.

Blijven wij echter bezwaar houden, dan moeten wij niet ons gevoelen, ons dogma, zoo ge wilt, gaan prediken, maar het bezwaar gaan kenbaar maken in den kerkelijken weg. Komt onze exegese niet in strijd met de Schrift, en ook niet met de belijdenis, dan is het betrekkelijk van weinig beteekenis dat zij afwijkt van de dogmatiek, die als zoodanig het werk is van dezen of genen Godgeleerde, en niet door de kerk gelijkt. Niemand echter ga voor den Bijbel zitten, alsof hij geheel de exegese nog eens moest en kan overdoen, maar ieder sluite zich aan bij wat God heeft gegeven, en gebruike de belijdenis als wegwijzer, doch de Schrift zelve alleen als den onfeilbaren uitlegger van zichzelve en den rechter van alle uitlegging en leering. En het zij steeds onze bede, dat de Heere ons leide tot dieper en helderder inzicht in de Schrift en tot verrijking en, waar 't noodig mocht zijn, tot verduidelijking en verbetering der belijdenis.

Instemmend met referent wijst spr. nog op het hoog belang van exegetische studie voor de bediening des Woords. 't Is zoo treurig als de leden der Gemeente denken of zeggen: de dominee gaat niet op den tekst in, maar redeneert er om of over heen — waarvan een karakteristiek geval wordt meegedeeld. De behandeling van perikopen is doorgaans nuttiger dan van een of een half vers; insgelijks die van Bijbelboeken achtereen. Alleen wie *het Woord Gods* predikt, bedient, arbeidt volgens zijn roeping en kan de gemeente bouwen. Spr. wijst hierbij nog aanbevelend op de „Feeststoffen" van Ds. J. Bavinck.

(*Wordt vervolgd.*)

Buitenland.

Frankrijk. Er wordt in Fransche Gereformeerde kringen zeer veel gesproken over de benoeming van den heer Westphal tot hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan de Theologische faculteit te Montauban. Een nieuwe leerstoel werd bij die faculteit in het leven geroepen, en de minister van eeredienst benoemde daarvoor, zonder de kerk door middel van hare consistoriën te raadplegen, den heer Westphal, die al sedert eenige jaren aan die faculteit verbonden was. Deze heer is als „évangélique" of orthodox voor de meerderheid der Fransche Gereformeerden een gewenscht persoon, en toch wil de permanente commissie van de officieuse synode zich over die benoeming bij den Conseil d'Etat beklagen, omdat de minister niet vóór de benoeming het votum van de kerk gevraagd heeft. Uit alles blijkt, dat men de rechten der kerk wil handhaven en zich niet van de wijs laat brengen door de overweging, dat de minister van eeredienst eene welwillende houding tegenover de Gereformeerde staatskerk aannam, door een nieuwen leerstoel bij de theologische faculteit te Montauban te voegen en daarvoor een man te benoemen, die het vertrouwen van de meerderheid der Gereformeerden bezit.

De heer Westphal en enkelen met hem meenen, dat de minister van eeredienst, toen hij hem tot hoogleeraar benoemde, correct gehandeld heeft, omdat de wet wel eischt dat de kerk zal geraadpleegd worden als een opengevallen plaats van een hoogleeraar in de Godgeleerdheid moet worden bezet, maar niet voorschrijft dat, wanneer een nieuwe leerstoel gevestigd wordt, het bezetten daarvan behoort te geschieden na het advies der kerken te hebben ingewonnen. En nu vreezen deze heeren, dat de minister er wel eens toe kon overgaan, voor te slaan om de faculteiten te Montauban en te Parijs op te heffen. Elk jaar moet deze minister voor de kamer van afgevaardigden al zijn welsprekendheid uitputten, om gedaan te krijgen dat de Protestantsche theologische faculteiten niet van het budget verdwijnen. Doch wanneer de benoeming van een nieuwen hoogleeraar aanleiding geeft tot moeilijkheden, is het te vreezen,